

Літературознавча студія (повторення)

Поетична творчість – це найвищий вияв мовної культури. Вивчаючи поезію неможливо оминати питання ритмічної організації віршованої мови – віршові розміри.

Дивно, але для когось визначення віршового розміру, як і слова ямб, хорей, дактиль, амфібрахій, анапест здаються страшенною й неподоланною проблемою. Насправді, це просто! Один раз навчившись визначати віршовий розмір і запам'ятавши деякі хитрощі, ви легко здобудете собі додаткові бали на контрольній роботі. 😊👍

Силабо-тонічне віршування (від гр. sillabe – склад, tonos – наголос) – система віршування, у якій віршований ритм створюється і повторенням однакової кількості складів у рядку, і чергуванням наголошених і ненаголошених складів. Воно складається з двоскладової (хорей, ямб) та трискладової (дактиль, амфібрахій, анапест) стоп.

Силабо-тонічне віршування в українській літературі бере початок з другої половини XVIII ст. та використовується й понині, ця система віршування є панівною в сучасній поетичній творчості.

Рима (від гр. rhythmos – співмірність) – повтор звуків, які пов'язують закінчення двох або більше рядків (наприклад, «грози – морози», «гірлянди – троянди» тощо) співзвучність у кінці рядків, композиційно-звуковий повтор у кінці двох або кількох рядків.

Рима – явище звукове, тому в ній збігаються звуки, а не букви. Рима вияскравлює зміст твору, підсилює ідейне й емоційне звучання, чітко окреслює завершеність рядка, який є одиницею поетичного твору, адже саме за допомогою рим рядки об'єднуються у строфи.

За місцем наголосів у словах рими бувають:

- *чоловічі* (наголос на останньому складі: на чужині – мені);
- *жіночі* (наголос на передостанньому складі: могилі – милій);
- *дактилічні* (наголос на третьому складі з кінця ясенький – тихесенький);

- *гіпердактилічні* (наголос далі, ніж на третьому від кінця складі).

Римування - характер розміщення рим у вірші:

- *парне* : римуються перший і другий рядки та третій з четвертим (аабб, воно ще називається *паралельне* або *суміжне*);

*У місті, де ми не зустрілись, я знову
Блукаю з тобою, і нашу розмову
Корабликом діти пускають на воду
Вона запливає, відчувши свободу...*

Софія Майданська

- *перехресне* – рима об'єднує рядки через один, коли перший рядок римуються з третім, а другий – з четвертим (абаб);

*Я хочу на озеро Світязь,
в туман таємничних лісів.
Воно мені виникло звідкись,
у нього сто сот голосів.*

Ліна Костенко

- *Кільцеве (охопне)* римування: римуються перший рядок з четвертим, а другий – з третім (абба).

*Вічний революціонер,
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю,
Він живе, він ще не вмер...*

І. Франко

Віршовий розмір

Наголошені й ненаголошені склади у віршах розподіляються по-різному. Наголоси здебільшого падають на один з двох або з трьох складів. Тому кожний рядок вірша можна поділити на стопи.

Стопа – це повторювана у вірші група складів, до якої входять один наголошений склад і один або два ненаголошені. Стопи бувають двоскладові й трискладові.

Двоскладові стопи:

хорей – з наголосом на першому складі ($\perp$ U)

ямб – з наголосом на другому складі (U $\perp$).

Трискладові:

Дактиль – з наголосом на першому складі ($\perp$ U U).

Амфібрахій – з наголосом на другому складі — наголошений серед ненаголошених – у стопі (U $\perp$ U).

Анапест – з наголосом на останньому (U U $\perp$).

Залежно від характеру стоп та їх кількості в рядку визначається віршовий розмір того чи іншого твору.

Щоб визначити віршовий розмір вірша, треба позначити в ньому наголошені ($\perp$) і ненаголошені (U) склади, поділити кожен рядок на стопи (двоскладова чи трискладова), визначити, на якому складі наголос, порахувати, скільки стоп у рядку.

Іноді трапляється так, що в рядку стопа без наголосу. Така стопа називається *пiрихiєм*. Якщо ж стопа в першому та третьому рядках вірша має обидва склади наголошені, така стопа називається *спондей*.

Приклади.

Двоскладові розміри

1. Ямб

Ти вийшла заміж за весну,
ти вийшла заміж за весну.
Мені лишила осінь
і запах твоїх сосен.

U $\perp$ / U $\perp$ / U $\perp$ / U $\perp$ /
U $\perp$ / U $\perp$ / U $\perp$ / U $\perp$ /
U $\perp$ / U $\perp$ / U $\perp$ / U
U $\perp$ / U $\perp$ / U $\perp$

Океан Ельзи «Сосни»

2. Хорей

Завтра прийде до кімнати твоїх друзів небагато,
Вип'єте – холодного вина.
Хтось принесе білі айстри, скаже хтось: “життя прекрасне”.
Так, життя – прекрасне, а вона...

Плач Єремії «Вона»

$\perp$ U / $\perp$ U / $\perp$ U / $\perp$ U / $\perp$ U / $\perp$ U / $\perp$ U /
 $\perp$ U / **U** U / $\perp$ U / **U** U / $\perp$

_ U/ _ U/ _ U/ _ U/ _ U/ _ U/ _ U/
 _ U/ _ U/ _ U/ _ U/ _

У другому рядку друга і четверта стопа – **пірихій**.

Класичним прикладом **спондея** є перша стопа першого рядка вірша Павла Тичини «Я утверждаюсь»:

Я єсть народ, якого
 Правди сила
 Ніким звойована ще не була...

Трискладові розміри.

3. Дактиль

Сонце пече, річка тече
 Влітку на вулиці так гаряче
 Сонце пече, річка тече,
 Влітку на вулиці так гаряче.

_ U U/ _ _ U/ U _
 _ U U/ _ U U/ _ U U/ _
 _ U U/ _ _ U/ U _
 _ U U/ _ U U/ _ U U/ _

Тартак «Наше літо

4. Амфібрахій

І все буде добре
 Для кожного з нас.
 І все буде добре,
 Настане наш час.

U _ _/ U _ U
 U _ U/ U _ _
 U _ _/ U _ U
 U _ U/ U _ _

Океан Ельзи «Все буде добре»

5. Анапест

Відчиняй я стою на порозі
 Я вже тут, я вже дома, привіт
 Не питай де я був позавчора
 Вчора вранці, сьогодні, торік.

U U _/ U U _/ U U _/ U
 U U _/ U U _/ U U _
 U U _/ U U _/ U U _/ U
 _ U _/ U U _/ U U _

Друга ріка «Відчиняй»

І насамкінець, маленька хитрість 😊, як запам'ятати віршові розміри, бо дуже вони вже плутаються в голові. Запам'ятайте самі назви розмірів і те, як самі ці слова наголошуються:

Трискладові:

- 1) Дактиль – наголос у цьому слові на перший склад, отже, і у віршовому розмірі на перший – _ U U.
- 2) Амфібрахій – наголос у самому слові посередині, отже, і у віршовому розмірі посередині – U _ U.
- 3) Анапест – наголошуємо останній склад у слові, так само останній і у віршовому розмірі – U U _.

Двоскладові – навпаки:

- 1) Ямб – наголос у слові на перший склад, але у віршовому розмірі, навпаки, на другий – U _.
- 2) Хорей – наголос у слові на другий, а у віршовому розмірі, навпаки, перший склад – _ U.

Дочитали? Пречудово! 😊
Ваш бонус – порада від Кота Інжира (корисна)

